

80 ÉVE KEZDŐDÖTT A MAGYARORSZÁGI NÉMETEK KITELEPÍTÉSE – EMLÉKEZET ÉS SZEMBENÉZÉS A MÚLTAL

FREY DÓRA

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

FREY DÓRA

ANDRÁSSY GYULA BUDAPESTI
NÉMET NYELVŰ EGYETEM

EGYETEMI ADJUNKTUS

DORA.FREY@AUB.EU

2026. január 19.

2026. január 19-én a magyarországi német közösség történetének egyik legtragikusabb epizódjára emlékezünk: 80 éve, 1946-ban ezen a napon, január 19-én indult el az első vasúti szerelvény Budaörsről, amely a megszállt Németország amerikai megszállási zónájába szállította a „Németországba átköltözésre kötelezettek”. A kitelepítések kezdete szimbolikus tetőpontja volt a magyarországi német lakosság jogfosztásának, vagyona elvételének majd szülőföldjéről való elűzésének. A „svábok” kálváriája 1944 végén kezdődött, amikor mintegy 60.000 főt hurcoltak a Szovjetunióba kényszermunkára, „málenkij robotra”. 1945-ben folytatódott a földreformmal, internálásokkal, összeköltöztetésekkel, nemzet-hűségi vizsgálatokkal, majd 1946-ban a szülőföldjükről elűzéssel. A németül Vertreibungnak, elűzésnek, magyarul kitelepítésnek nevezett folyamat, bár csak pár hónaposra tervezték, végül 1948-ig elhúzódott és mintegy 160.000 főnek kellett elhagynia otthonát. A magyarországi németek jogfosztottsága formálisan 1950-ben szűnt meg.

A tragikus folyamat közel sem volt egyedülálló, a második világháború korábban sosem látott népességmozgásokat indított el Európában. Pontos adatok nem állnak rendelkezésre, de (a Szovjetunióban történt kényszertelepítések nem számítva) nagyjából 20-30 millió embernek kellett elhagynia eredeti lakhelyét. Közte több, mint 12 millió németnek kellett távoznia Kelet-Poroszországból, a Baltikumból, Sziléziából, az Oderától keletre fekvő ma lengyel területekről, Magyarországról, Jugoszláviából és Csehszlovákiából a második világháború utolsó hónapjaiban vagy a háborút követően. Mintegy 3,5 millió lengyelnek kellett elhagynia a mai Nyugat-Ukrajna és Fehéroroszország területét, 100.000 magyarnak Csehszlovákiát, a sor hosszasán folytatható, a közép-európai térség szinte minden állama érintett volt a kényszer-migrációs folyamatokban.

Jelentősen eltér azonban az 1945-öt követően történt ki- és betelepítések mai történeti, jogi és (emlékezet)politikai megítélése az egyes érintett államokban.¹ Aktuális példa erre az egykori Csehszlovákia és az ún. Beneš-dekrétumok kérdése. A csehszlovákiai magyar és német kisebbség jogfosztását is kimondó elnöki rendeleteket az utódállamok, Csehország és Szlovákia is jogrendje, sőt alkotmányos identitása részének, a „második világháborút követő rendezés” és a második Csehszlovákia megalapítása fontos elemének tekinti.² A szlovák parlament a dekrétumok sérthetetlenségéről és megváltoztathatatlanságáról 2007-ben határozatot hozott. Az érintettek kárpótlására sem került sor, a vagyonelkobzásra vonatkozó rendelkezéseket egyes esetekben ma is alkalmazzák, a hivatalos szlovák emlékezetpolitikának nem

része a magyarok jogfosztása és a lakosságcsere is csak „hazatérő szlovákokat” látnak és láttatnak. A felvidékről elűzött magyaroknak csak Magyarországon van emléknepja (április 12.).³ 2025 végén a szlovák büntető törvénykönyv módosításával kriminalizálták a Beneš-dekrétumok megkérdőjelezését, széles körű tiltakozást kiváltva.⁴

Magyarország teljesen más utat járt be a második világháborút követő kényszermigráció jogi és emlékezetpolitikai megítélésében. Hosszú ideig a magyar közbeszédben és a tudományos nyilvánosságban sem volt helye kérdésnek, ha a németek jogfosztásáról és kitelepítéséről szó is esett, akkor „pángermán érzelmű volksbundisták”⁵ elköltöztetéséről beszéltek, az évtizedekig tabuként kezelt kérdés a 80-as évektől részben, a rendszerváltástól teljesen szabadon kutathatóvá vált. Az itt maradt német közösségnek, illetve az egykor elűzötteknek és leszármazottaiknak lehetőségük van a megemlékezésre, számos emlékmű, emléktábla létesült, az évfordulókon, így ezekben a napokban a 80. évforduló kapcsán is emlékünnepek zajlanak ország-szerte.

A múlttal való szembenézés a svábok sorsa kapcsán a magyar politikában már a rendszerváltás idején megtörtént: A magyarországi németek kitelepítésért Magyarország hivatalosan bocsánatot kért. 1990 márciusában, még az első szabad választások előtt született erről országgyűlési határozat, amely elítélte a németiség kollektív bűnösnek való megbélyegzését:⁶ „Az Országgyűlés megállapítja, hogy a magyarországi németek 1944-től kezdődő elhurcolása, majd az azt követő kitelepítése az emberi jogokat súlyosan sértő, igazságtalan eljárás

rás volt. Az érintettek ártatlanul, nemzetiségi hovatartozásuk miatt szenvedtek. Ezek az intézkedések a magyarországi németek kollektív felelősségre vonásának megnyilvánulásai voltak. Ezért az Országgyűlés részvétét fejezi ki az elhunytak hozzátartozóinak, és együttérzését a szenvedés túlélőinek.” A malenkij robot túlélő áldozati az 1992. évi XXIV. törvény értelmében a nyugdíjkiegészítés formájában anyagi kárpótlásban részesültek, illetve a kényszerszolgálaton töltött éveiket elismerték nyugdíj jogosultságot keletkeztető időszakként. 2012-ben a kitelepítések kezdetét, január 19-ét Magyarország Országgyűlése a magyarországi németek elhurcolásának emléknapjává nyilvánította.⁷ 2015-2016-ban a kényszerszolgálatra hurcoltak emlék-éve volt a magyar kormány döntése alapján, ennek során avatták fel a malenkij robot központi emlékművét a Ferencváros Vasútállomásánál.

A magyarországi németek elleni jogkorlátozó intézkedéseket 1950-ben a 84/1950. MT. rendelet, az ún. „sváb amnesztia-rendelet” megszüntette, az országban tartózkodók visszakapták magyar állampolgárságukat és „svábok” elvben

egyenjogú állampolgáraik lettek a Magyar Népköztársaságnak, a lakhelyelhagyási és munkavállalási korlátozások már korábban megszűntek.⁸ A korábbi vagyonelkobzások hatályban maradtak, de a németek birtokaiban lévő ingatlanok elvételére a továbbiakban nem volt mód.

Bár tartalmilag már a fenti rendelet hatályon kívül helyezte őket, a magyarországi németek jogfosztását, elűzését és vagyonuk elkobzását lehetővé tevő 12.330/1945. M. E. rendelet, az ún. kitelepítési rendelet, illetve az ezt módosító, mentesítési rendeletként ismert 12.200/1947. Korm. rendelet csak 2007-ben „tűnt el” végleg a magyar jogrendszerből. Ekkor egy elbirtoklási ügy kapcsán az Alkotmánybíróság 92/2007. (XI. 22) számú határozatában megállapította, hogy a két jogszabály az 1989-es alkotmánymódosítást követően alkotmányellenessé vált és nem alkalmazható.⁹

A magyar állam - kihasználva a külső körülményeket, de semmiképpen sem külső nyomásra, ahogy ez időnként még mindig elhangzik - nagyjából 160.000 német nemzetiségű

állampolgárát kényszerítette szülőföldje elhagyására, súlyos traumát okozva az érintetteknek, lerombolva számos helyi közösséget és felgyorsítva az itt maradt német nemzetiségűek asszimilációját. A történelmi felelősséget azonban Magyarország ezért a folyamatért 1990-től kezdődően vállalta és vállalja, a magyar jogrendszernek már formálisan sem részei a németeket diszkrimináló jogszabályok és a napokban a 80 éve kezdődött kitelepítések igazságtalanságáról beszélőknek sem kell börtöntől tartaniuk. Ha valamiben, ebben példát lehet venni Magyarországról.

Hivatkozások:

- 1 Lásd: Frey Dóra: Kollektive Bestrafung und deren Aufarbeitung – juristische Fragen der Vertreibung der Ungarndeutschen vor 75 Jahren und heute. In: Hirte, Markus – Koch, Arnd – Barna Mezey (szerk.): *Wendepunkte der Strafrechtsgeschichte – Deutsche und ungarische Perspektiven*. Rothenburger Gespräche zur Strafrechtsgeschichte, Band 8. Gießen, 2020. Psychosozial-Verlag, 231–248. p.
- 2 Tóth Norbert: Az 1944 és 1948 között született egyes kisebbségi vonatkozású csehszlovák jogszabályok a nemzetközi jog és az EU-jog tükrében. In: Popély Árpád – Šutaj, Štefan – Szarka László (szerk.): *Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés 1945–1948. Történeti háttér, dokumentumok és jogszabályok*. Máriabesnyő-Gödöllő, 2007. Attraktor, 57–71. p.
- 3 86/2012. (XII. 7.) OGY határozat a Felvidékről kitelepítettek emléknapjáról.
- 4 <https://www.valaszonline.hu/2026/01/09/faiala-butorajanosz-szlovakia-fico-benes->

dekretumok-orban-interju/ (hozzáférés: 2026. 01. 16.).

⁵ Vö.: Puskás Attila: Történelmi fordulat Tolna megyében. In: Puskás Attila (szerk.): *Tanulmányok Tolna megye történetéből IV.* Szekszárd, 1972. Tolna megyei Tanács Levéltára, 85. p.

⁶ 35/1990. (III. 28.) OGY határozat a magyarországi német kisebbség kollektív sérelmeinek orvoslásáról.

⁷ 88/2012. (XII. 12.) OGY határozat a magyarországi németek elhurcolásának emléknapjáról.

⁸ Frey Dóra: Miért kellett amnesztia a sváboknak? *JOG.történet* 2024. március 18.

⁹ *Magyar Közlöny* 2007/159.; *AB közlöny* XVI. évf. 11. szám.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A magyarországi németek elűzésének emlékműve a budaörsi Ótemetőben. Menasági Péter alkotása, a 60. évfordulóra állították. A kép forrása: Köztérkép.
2. oldal: Németek kitelepítése Békásmegyerről. A kép forrása: Fortepan.